

Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi
Turkey Journal of Theological Studies
[Tiad-2017]

[Tiad], 2019, 3 (2): 339-349

Oyunu Kurallarına Göre Oynamak: Richard Rorty ve Ahlak

Playing The Game By Its Rules: Richard Rorty And Morality

Ramazan YILMAZ

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi. Arş. Gör.Karabük Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi / Phd Student, Ankara University, Research Assistant, Karabuk
University, Faculty of Theology

e-mail: ryilmaz82@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-7367-7333

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / ArticleTypes : Araştırma Makalesi / ResearchArticle
Geliş Tarihi / Received : 13.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 31.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 31.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
PubDateSeason : December

Atf/Cite as: Yılmaz, Ramazan, "Oyunu Kurallarına Göre Oynamak: Richard Rorty ve Ahlak",
Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi 3 / 2 (Aralık 2019): 339-349 .

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / Thisarticle has beenreviewedby at leasttworefereesandscannedvia a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/tiad>

Copyright © Publishedby Mustafa YİĞİTOĞLU- KarabukUniversity, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. Allrightsreserved.

Oyunu Kurallarına Göre Oynamak: Richard Rorty ve Ahlak

Öz

Richard Rorty'nin felsefesi, Wittgenstein'in dil oyunları nosyonunu kendi düşüncesine adapte ettiği "söz dağarcıkları" kavramı çerçevesinde anlamını bulur. Rorty'nin dil anlayışı iki görüşün sentezinden oluşur. Bunlardan birincisi dilin insanın çevresiyle başa çıkmak için geliştirdiği bir alet olarak ele alındığı pragmatist görüş. Diğeri ise Wittgenstein'in dili kendi kuralları olan bir oyun olarak ele aldığı görüş. Bu iki görüş çerçevesinde oluşturulan Rorty'nin düşüncesi, insanın sadece kendi çevresiyle uyum ve iletişim kurduğu değil, kendisini, çevresini ve hatta Varlığı anlamlandırdığı düşünsel bir çerçeveyi ifade eder. Bu noktada bir dilin içine doğan insan, çevresiyle olan bütün ilişkileriyle beraber ahlaka dair yargılarını ve değerlerini bu dili konuşmaya başlayarak elde eder. Bir dili öğrenmek, bir oyunu öğrenmektir. Bu çerçeve içinde ahlak, toplumsal dayanışma ve bir aradalığın gereği olarak ortaya konulan dil oyununun kurallarından ibarettir.

Anahtar Kelimeler: Richard Rorty, Söz dağarcıkları, Dil, Ahlak, Olumsuzluk

Playing The Game By Its Rules: Richard Rorty and Morality

Abstract

Richard Rorty's philosophy finds its meaning in the context of "vocabularies" notion which has been adapted from Wittgenstein's "language games" notion. Rorty's understanding of language is a synthesis of two views. The first is the pragmatist view, in which language is treated as a tool developed to deal with environment by human. The other view is Wittgenstein's view of language as a game with its own rules. Rorty's thought, which is formed within the framework of these two views, expresses not only a human being's harmony and communication with his environment, but also an intellectual framework in which he makes sense of himself, his environment and even being. At this point, a human being born into a language obtains his / her judgments and values regarding morality along with all his relations with his environment by starting to speak this language. Learning a language is learning a game. In this framework, morality is nothing more than rules of a language game that is constituted for social solidarity and unity.

Keywords: Richard Rorty, Vocabularies, Language, Morality, Contingency

Ahlaki Dünyanın Analizi

Çağımızda, ahlaki dünyamızı analiz eden söylemlerin kaçınılmaz bir şekilde yüzleşmek zorunda oldukları husus, karşı karşıya olduğumuz ve farklı diller konuşan sayısız topluluğun varlığı ve neredeyse çoğu topluluğun ahlaki değer yargıları ya da göstergelerinde farklılıklar olduğu olgusudur. Bunu göz önüne aldığımızda ahlaki dünyayı, normların geçerliliğini yitirmesi, ahlaki faziletlerin değerini yitirmesi, insanların içsel olarak bir güdülenmeye sahip olmaksızın harici zorunluluklara uyduklarını vurgulaması olarak değerlendiren nihilist yaklaşım belki yakın geçmişteki tarihsel olayların da etkisiyle ağırlıklı bir söylem halini almaktadır. Bununla beraber, diğer bir söylem ise, ahlaki gelişimin ve değerlerin, kendi temellerini rasyonel insan aklı ve evrensel insan doğasında bulduğu düşüncesinden hareketle, insan üzerindeki gerek rasyonel olmayan gerekse çevresel kısıtlamaların etkisinin azalması sebebiyle güç kazanması ve yaygınlaşmasını öngören yaklaşımdır. Bunun yanında üçüncü bir söylem ise bizim ahlaki dünyamızın değerlendirmesini nihilist ya da rasyonel- evrenselci söylem paradigmasının ötesinde değerlendiren ve ahlaka, toplumsal bir işbirliği ve bir aradallığın getirdiği sorun çözme penceresi çerçevesinde bakan görüştür. Bu tür bir söylemde vurgu, kamusal alanda pragmatik ve somut kararlar üzerine olduğu için, neticelerin görünürlüğü de sağlıklı ve etkin olarak değerlendirilmektedir.¹

Ahlaki durumun değerlendirilmesiyle ilgili bahsedilen ilk iki görüş, nihilist ve rasyonalist yaklaşım, ahlaki değerlerin kaynağını doğrudan insan dışı bir otorite ile ilişkilendirmektedir. Rasyonalist yaklaşımda bu güç, ya rasyonel aklın buyurucu gücü ve ilkeleri, ya da bütün insanlara ortak olduklarını düşündükleri insan doğasıdır. Nihilistik yaklaşımdaki durum aslında bunun tersine gibi gözükse de, böyle bir gücün yokluğuna olan inancı temel almaktadır. Zira ancak böyle bir güç olursa ahlaki değerlerin geçerlilik kazanacağı ve insanların içsel bir güdülenmeye sahip olacağı temelinde ahlaki değerlendirmektedir. Pragmatist yaklaşım diyebileceğimiz ve ahlaki kamusal alanda sorun çözücü ve bir arada yaşayan toplulukların bir arada yaşama kuralları olarak gören yaklaşım ise ahlaki insan üzerinde zorlayıcı bir güçle ilişkilendirmekten ve ahlaki kuralları evrenselleştirmekten ziyade onu genelde görel ve tarihsel olarak ele almaktadır.

20. yüzyılın önde gelen pragmatist düşünürlerin olan Richard Rorty'nin, felsefesinin mottosu olarak gördüğü "*her şey sosyal bir inşadır ve bütün farkındalık dilsel bir meseledir*"² düşüncesi çerçevesinde değerlendireceğimiz görüşleri de

¹ Agnes Heller, "Modernitedeki Ahlaki Durum", çev. Elif Çırakman, *Modernite Versus Postmodernite*, ed. Mehmet Küçük (Ankara: Vadi Yayınları, 1994), 73.

² Richard Rorty, *Philosophy and Social Hope*, (New York: Penguin Books, 1999), 48.

ahlakı aşkın bir güçle, ya da insan doğası veya rasyonel akıl gibi temellerle açıklamaya karşı olan bir görüştür. Hatta Rorty bu görüşün en keskin savunucularından biridir diyebiliriz.

Evrimsel Bir İnsan Resmi

Rorty'nin ahlaka dayalı görüşleri, diğer birçok görüşünde olduğu gibi, Darwinci evrim teorisi temelinde bir insan anlayışını kendine başlangıç noktası olarak ele alır. O, bizim hayvanlardan farkımızın, sadece davranışlarımızın daha kompleks olduğu yönündeki Darwinci iddia ile uyumlu bir öz-imaşa sahip olmamız gerektiğini söylerken,³ açık bir şekilde Wittgenstein'in "*bizi esir alan resim*" olarak bahsettiği,⁴ kendi dışındaki gerçekliğe dokunabilmek için sürekli arayışta olan geleneksel Kartezyen zihin düşüncesinden kurtulmamız gerektiğini vurgular. Ona göre bu resmin yerine geçmesi gereken resim ise, insanın, çevresiyle başa çıkmak için elinden gelenin en iyisini yapan hayvanlar gibi düşünüldüğü Darwinci insan resmidir. Bu ise doğada diğer canlılar gibi yaşayan bir varlık olarak, daha fazla haz ve daha az acıya onları yetenekli kılacak *aletler* geliştiren ve bunu geliştirirken de elinden gelenin en iyisini yapan bir canlı olarak insan düşüncesidir.⁵

İnsanı "dünya" ile başa çıkmak için aletler geliştiren bir canlı olarak değerlendiren Rorty, dili de insanın geliştirdiği bu aletlerden biri olarak değerlendirir. Bunun anlamı ise, örneğin "ben çok susadım" şeklinde bir cümle kurduğumuzda, öncelikle içsel olarak var olanı dışsal hale getirme amacıyla olmadığınıdır. Dili alet olarak gören bir yaklaşımda böyle bir cümlenin amacı etrafımızdakilere bizim eylemlerimizi öngörmeleri hususunda yardım etmektir ki bu da eylemlerimizi etrafımızdakilerin eylemleriyle koordine eden aletler olarak dili kullanmamızın anlamıdır. ⁶ İnsanın ve buna bağlı olarak dilin bu şekilde ele alınması, ilk olarak Modern felsefenin zihin ve benlik düşüncesinin çerçevesini oluşturan Kartezyen zihin resminden kurtulmayı hedeflemektedir. Zira Kartezyen zihin resminde dil, zihinsel iç temsilleri dışarı yansıtır ve bu anlamda zihin gibi bir temsil ilişkisini devam ettirir. Fakat Rorty için dil, bir temsil aracı değil, organizmayı çevresiyle birbirine bağlayan nedensel bir şebekedeki düğümler, ya da bağlantı noktaları gibidir. Kartezyen düşünce, zihnin evrenin geri kalanıyla bütün ilişkileri nedensel olmaktan ziyade temsil ilişkisi içinde değerlendirdiği için, dilin aletler olarak ve evrenin geri kalanıyla

³ Rorty, *Philosophy and Social Hope*, 72.

⁴ Ludwig Wittgenstein, *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Deniz Kant, (İstanbul: Totem Yayıncılık, 2006), 68.

⁵ Rorty, *Philosophy and Social Hope*, xxiii.

⁶ Rorty, *Philosophy and Social Hope*, xxiv.

nedensel ilişkiler ağında bir öge olarak ele alınması, bu düşünceyi pasivize edecektir. Bu daha da önemlisi, insan zihninin gerçeklikle temas edip etmediği sorusunu da gündemden düşürecek. Çünkü aletin bir çekiç, bir silah, bir inanç veya bir tümce olup olmadığına bakılmaksızın, önemli olanın alet kullanımının organizmanın kendi çevresiyle etkileşiminin bir parçası olduğuna dair vurgu olduğu görülecektir. Aletlerin ise gerçeklikle temas halinde olmak ve onu temsil etmek gibi bir durumu yoktur.⁷

Epistemolojik Davranışçılık veya Pragmatizm

Rorty için dil kullanımıyla meydana gelen şey, kişinin o dili konuşan bir topluluğa girmesine imkân sağlamasıdır. Kişi bir dili kullanarak, o dili konuşan topluluğun üyelerinin, iddialarının ve eylemlerinin meşruiyet ölçütlerinin geçerli olduğu bir alana girer.⁸ Bu alan ise kendine has gerekçelendirme standartları, kendine has değer yargıları ve hatta dil üzerinden kendini empoze eden düşünme biçimlerine sahiptir.

Bu düşünce bizi doğrudan Rorty'nin epistemolojik davranışçılığına götürecektir. Epistemolojik davranışçılıkta bütün bilgi iddiaları, onları dile getirenin içsel temsillerinin yapı ve niteliği tarafından değil, iddiaların dile getirildiği toplum tarafından haklı kılınır. Bu, Rorty'nin neo-pragmatizminin ana direği, zihin ve bilgi kavramları üzerine yükselen epistemoloji temelli modern felsefe eleştirisinin de temel zeminidir. Geleneksel felsefedeki, hakikatin realiteye uygunluk olarak anlaşılması düşüncesinin karşısına, *Hakikat orada, dışarıda olamaz- insan zihninden bağımsız var olamaz- çünkü tümceler bu şekilde var olamaz ya da orada dışarıda olamaz.*" iddiasıyla çıkan Rorty⁹, hakikatin insana bağımlı bir karakteri olduğunu vurgulamaktadır. Epistemolojik davranışçılık açısından bunun anlamı ise bilgi iddiaları ya da eylemlerimizde, doğruluk ya da yanlışlık kriterini belirleyen epistemik otoritenin akıl ya da dışımızda iddialarımızı test edebileceğimiz "dünya" değil ama toplum olduğudur. Bu anlamda belki rasyonalite, ancak toplumun bize çizdiği çerçeveye gönderimde bulunma olarak anlaşılabilir ki bu da sözlerimizin geçerliliğinin toplumun bizim söylememize izin verdiği şeyle ölçüldüğü anlamına gelir.¹⁰

Rorty için bilgi karşısında davranışçı bir tavır almak insan bilgisinin doğasının insanın belirli etkileşim tarzları olarak görülmesi demektir. Bu yüzden ahlaki

⁷ Rorty, *Philosophy and Social Hope*, xxiii.

⁸ Richard Rorty, *Felsefe ve Doğanın Aynası*, çev. Funda Günsoy Kaya (İstanbul: Paradigma, 2006), 192.

⁹ Richard Rorty, *Olumsuz İroni ve Dayanışma*, çev. Mehmet Küçük ve Alev Türker (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995), 26.

¹⁰ Rorty, *Felsefe ve Doğanın Aynası*, çev. Funda Günsoy Kaya, 181.

davranışlar söz konusu olduğunda belirli bir toplumun davranış biçimlerinin insan doğasında temellendiği veya ahlaki doğruların bu toplumun kabullerinin dışında, "doğru" ya da "yanlış" nitelermelerine gerekçe olacak bir temelinin bulunduğu iddiası pragmatist için kabul edilebilir bir iddia değildir. Bunun anlamı, gerek bilgide olsun gerekse ahlaki davranışın değerlendirilmesinde olsun "*hâlihazırda kabul ettiğimiz şeye atıfta bulunmaksızın haklı kılma olarak görülebilecek hiç bir şeyin bulunmadığı ve tutarlılık dışında bir kriter bulmak adına inançlarımızın ve dilimizin dışına çıkmamanın hiç bir yolu olmadığını söylemektir.*"¹¹

Dil Oyunları Olarak Söz Dağarcıkları

Gerek bilgisel anlamda gerekse ahlaki eylem anlamında hakikatin sosyal uygulama meselesi olduğunun söylenmesi, Rorty'nin de farkında olduğu gibi, bizi bir rölativizmle karşı karşıya bırakmaktadır. Bunun neticesi ise ahlaki bir eylem hakkındaki hükmün değerlendirilmesinde sabit, tarafsız bir ölçü noktasının bulunmadığı ve kişinin kendi toplumsal uygulamalarıyla ilgili eleştirisinin ancak kısmi bir eleştiri olabileceğidir. Yani davranışların değerlendirilmesinde hiç bir zaman ebedi standartların mevcut olmadığı kabulü. Böyle bir görüş, Rorty'nin "söz dağarcıkları" nosyonunda kendisini daha net açıklama imkanı bulur. "*Dil ve dilin örüldüğü eylemlerden oluşan bütüne dil oyunu*" diyen Wittgenstein gibi¹² Rorty'de tekil cümlelerin, içinde şekillendiği söz dağarcıkları bağlamında anlamlı olduğu bir dil oyunu nosyonunu kabul eder.¹³ Bu nosyon, dilin dünyayı bir ayna gibi yansıtmak işlevini yadsırken, dilin dünyayı betimleme, betimlerken ona şekil verme yani onu belirli amaçlara göre dilde dizayn eden çerçeveye vurgu yapar. Bu vurguda iddia edilen, örneğin Aristoteles'in sözcük dağarcığının Newton'un sözcük dağarcığından daha iyi bir şekilde dünyayı resmettiği değil, fakat Newtoncu sözcük dağarcığının bizim 'başta çıkmak' zorunda olduğumuz dünyayı daha iyi öndeyilememize yardımcı olduğudur. Ama Rorty için bu, asla dünyanın Newtoncu dille konuştuğu anlamına gelmez. Zira Rorty, kendi düşüncesini şöyle ifade eder:

"Dünya konuşmaz. Yalnızca biz konuşuruz. Dünya, kendimizi bir kez bir dile programladıktan sonra, belli inançlara sahip olmamıza neden olabilir. Ama dünya bize konuşacağımız bir dil önermez. Bunu yalnızca başka insanlar yapabilir."¹⁴

Bu, herhangi bir söz dağarcığı tercihinde, bu tercihi yapmamıza olanak verecek ölçüt ya da seçim kriterleri anlayışının bir kenara bırakılması gerektiğinin

¹¹ Rorty, *Felsefe ve Doğanın Aynası*, çev. Funda Günsoy Kaya, 185-186.

¹² Wittgenstein, *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Deniz Kant, 16.

¹³ Rorty, *Olumsuzluk İroni ve Dayanışma*, çev. Mehmet Küçük ve Alev Türker, 27.

¹⁴ Rorty, *Olumsuzluk İroni ve Dayanışma*, çev. Mehmet Küçük ve Alev Türker, 27.

ifadesidir. Zira kullanılan bir söz dağarcığının - ya da oynanan bir oyunun-insan benliğinin doğuştan gelen özünü yansıttığını düşünmek, dünyayı veya kendimizi muhtemelen şans eseri ve olumsuzlukla betimlediğimiz bir dile, birçok dil arasından ayrıcalıklı bir yer tanıma girişimidir.¹⁵ Bir sözcük dağarcığının benimsenmesi, muhtemelen şans eseri veya alışkanlıkla edinilen bir durumdur. Zira "*insan benliği bir sözcük dağarcığı içerisinde yeterli ya da yetersiz olarak dışa vurulmaktan ziyade bir sözcük dağarcığının kullanımı yoluyla yaratılır.*"¹⁶

İnsan benliğinin bir sözcük dağarcığının kullanımı yoluyla inşası, insanın kullanma yoluyla bir toplumun üyesi olduğu dil tarafından şekillendirildiği düşüncesinin açık vurgusudur. Kişi, bir toplumun dilini kullandıkça o toplumun düşünce tarzını, değerlerini, eylemler üzerine iyi ve kötü şeklindeki yargılarını içselleştirir. Bir eyleme dair ahlaki bir yargı, birçok alandaki yargılar gibi dile ve onu kullananlara bağlıdır. Rorty, "*insanların içerisinde tümceler kurabilecekleri diller yaratmaları sayesinde hakikatler yarattıkları*" şeklindeki iddiasında¹⁷ dillerin hem insan yaratımı olduğuna ve hem de olumsal karakterine vurgu yapar. Dil, sadece insanların kullandığı bir alettir. Farklı kültürler benzer amaçlar için farklı aletler geliştirebilir, bu farklılık dil içinde oluşan değer yargılarının, davranış tarzlarının farklılaşmasına sebep olabilir. Bir dili konuşmayı öğrenme süreci, o zaman bir aleti kullanmayı öğrenme sürecidir. Bir aleti sürekli kullanma süreci ise, o aletin her türlü işlevini bilmek, onun hangi işlerde nasıl ve ne kadar işe yarar olduğunu kanıksamak meselesidir. Fakat bununda ötesinde bir aleti sürekli kullanırken o aletle sürekli meşguliyetin sonucu o alet tarafından da şekillendirilmektir. Zira Wittgenstein için 'dil oyunu' terimi, dili konuşmanın, bir etkinliğin ya da bir yaşam biçiminin parçası olduğu olgusunu öne çıkarma anlamına gelir.¹⁸

Oyunun Kuralları Olarak Ahlak

Toplumsal söz dağarcıkları, toplumların bir aradalığının sonucu olarak ve bir arada yaşamalarını mümkün kılacak şekilde çeşitli geliştirdikleri aletlerden biridir. Daha iyi bir analogi ile toplumun birlikte oynadığı bir oyundur ve bu oyunun belirli kuralları vardır. Toplumsal yaşamda ortaya çıkan her sorun için geliştirilen çözümler, dilde ifadesini bulur. Yapılması ya da kaçınılması gereken, önemli ya da önemsiz olan dilsel bir bildirimde açığa çıkar. Bu bir oyunun kurallarının belirlenmesi gibidir. Oyunun kuralları toplumsal olana

¹⁵ Richard Rorty, *Consequences of Pragmatism*, (Unites States of America: University of Minnesota Press, 1994), 198.

¹⁶ Rorty, *Olumsuzluk İroni ve Dayanışma*, çev. Mehmet Küçük ve Alev Türker, 29.

¹⁷ Rorty, *Olumsuzluk İroni ve Dayanışma*, çev. Mehmet Küçük ve Alev Türker, 33.

¹⁸ Wittgenstein, *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Deniz Kant, 24.

adapte olmayı¹⁹ ve oyuna katılmayı sağlar. Wittgenstein'in dil oyununda bu bazen doğal bir süreç olarak meydana gelir.

"Kural, oyunu öğretmede yardımcı olabilir. Öğrenene bu kural söylenir ve uygulanır.- Ya da o, oyunun kendisinin bir aletidir.- Veya ne öğretmede ne de oyunun kendisinde bir kural kullanılır; ne de o, bir kurallar listesi halinde not edilir. Kişi oyunu, başkalarının oyununu gözlemleyerek öğrenir." ²⁰

Dil oyunları temelinde ele alınan bu tip bir ahlak anlayışının, ahlaki üst bir otoritenin buyruğu olmaktan çıkıp, insan ihtiyaçları zemininde şekillenen bir oyun kuralı statüsüne indirilmesi, açıktır ki, toplumsal zeminde ahlaki durumun kötüleşme düşüncesini kabul etmeyecektir. Toplumsal anlamda durum, ahlaki durumun kötüleşmesi değil, dil oyunu içerisinde ifade edilen ahlaki normların değişikliğe uğramasıdır. Toplumun, belirli bir zamanda belirli amaçlar için belirlediği kurallar, başka kurallarla değiştirilir. Bu amaçların ve bu araçlara hizmet eden araçların tarihselliğine yapılan bir vurgudur.

Bu anlayışın tarihsel köklerini Nietzsche'nin perspektivizminde görebiliriz. Nietzsche, insanın bilgi temelli değil ama fayda ve amaç temelli bir yönelimle davranışına yön verdiğini, bilgi dediğimiz ya da bildiğimizi iddia ettiğimiz şeyin de toplumun ilgi ve amaçları açısından faydalı olduğunu düşündüğümüz şey olduğunu vurgulamıştı.²¹ Nietzsche'nin bu Darwinci bakış açısı, Rorty açısından düşünmeyi belirli bir davranışa yönelik olarak gören ve hakikati "inanma açısından iyi" olarak değerlendiren William James'in düşüncesinin²² arka planını oluşturur.²³ Sonuçta epistemolojik amaçlar da dahil, hakikat istenci ve ahlaki davranışlar, insanın mutluluk isteğine ve bu isteği karşılama noktasındaki görece başarıları açısından değerlendirilmektedir.²⁴ Böyle bir değerlendirme, şartsız kategorik zorunluluklar ile şarta bağlı zorunluluklar arasında çizilen geleneksel ayırımı ise ortadan kaldıracaktır.

Rorty, hiç bir şarta bağlı olmaksızın yapılması gereken anlamındaki ahlaki zorunluluk düşüncesini bir davranışın sadece ahlaki zorunluluk olarak yapılması ve kişisel menfaat veya ihtiyat açısından yapılması arasındaki

¹⁹ Rorty, *Philosophy and Social Hope*, 72.

²⁰ Wittgenstein, *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Deniz Kant, 42.

²¹ Friedrich Nietzsche, *The Gay Science*, ing. çev. Josefine Nauckhoff, ed. Bernard Williams (United Kingdom: Cambridge University Press, 2007), 214.

²² William James, *Pragmatizm*, çev. Tahir Karakaş, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 80.

²³ Richard Rorty, *Philosophy as Cultural Politics*, (United States of America: Cambridge University Press, 2007), 28.

²⁴ Rorty, *Philosophy as Cultural Politics*, 28.

ayırımı yeniden yorumlayarak gereksiz ve işlevsiz kılmaya çalışır. Bu ayırımın yorumlanmasında takip edilen yol ise sosyal ilişkilerin rutin ve rutin olmayan ilişkiler olarak değerlendirilmesidir. Rorty, Dewey'i takip ederek, ihtiyatlılığı, alışkanlık ya da görenek ile aynı kefeye koyarak, bu kavramları, rutin ilişkilere, kişinin ya da gurubun insani veya insani olmayan çevreyle başa çıkarken üzerinde herhangi bir tartışma olmayan durumlara uyumu olarak ele alır. Bu anlamda örneğin kişinin kendi ailesinden olmayan bir yabancıya daha az güvenmesi durumu bir ihtiyatlılık, bir alışkanlık ve muhtemel tehlikelerle başa çıkma adına tercih edilen bir şeydir. Fakat tartışmalı bir pozisyonun ortaya çıkması durumunda ise Rorty için devreye giren ahlak ya da kanundur. Kişinin ihtiyaçlarının ailesinin çıkarlarıyla çatışması durumunda veya ekonomik bir sıkıntının baskısının, toplumu ayırmaya başladığı durumlarda meydana çıkan ahlak, doğrudan toplumun bir aradalığının gereği olarak faydayı esas alan karakteriyle ortaya çıkar. Bu yüzden kişisel ya da gurup içi çıkarı esas alan ihtiyatlı davranışla ahlak arasındaki fark gelenek ve hukuk arasındaki derece farkı gibidir. Bu derece farkı "*bilinçli müzakere ve belirli ilkelerin açıkça formülasyonu*" esasına dayanır.²⁵

Rorty için kişisel ilgi ile evrensel olarak zorunlu olan ahlaki davranış arasında ayırım yapan ahlak felsefelerinin en büyük kusuru, benliği ya da insanı ilişkiyel olmayan, başkaları için herhangi bir yakınlık göstermeksizin kendi başına var olmaya yetenekli ve diğer insanların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmamakla sınırlandırılması gereken soğuk bir psikopat olarak değerlendirmeleridir. Bu Rorty için Platondan bu yana felsefenin akıl ve tutkular arasında yaptığı ayırımın bir yansıması, evrensel olan ile bireysel olan ayırımı üzerine inşa edilmiş bir insan düşüncesidir. Rorty, bunu şu şekilde ifade eder.

"Dini, Platoncu ve Kantçı gelenekler bizi gerçek benlikle sahte benlik, vicdan çağrısını duyan benlik ve sadece 'kendi kendine ilgilenen benlik' arasında bir ayırım yapmaya yönlendirdi. İkinci benlik, yalnızca ihtiyatı ve çıkarıcıdır ama henüz ahlaki değildir."²⁶

Bu noktada Rorty'nin bakışı, Dewey'e uzanan pragmatik geleneğin her şeyi bir ilişkisellik içinde görme anlayışının vurgusu üzerinedir. Her şey kendinden başka diğer şeylerle ilişkisi tarafından oluşturulmuş olarak görülmelidir. Bunu kabul etmek Rorty için Dewey'in "*kendi olarak hareket etmeyi her zaman kendisi için hareket etmek olarak kurgulama*" hatası olarak betimlediği²⁷ geleneğin yanlış düşüncesini görmeyi kolaylaştıracaktır.²⁸ Rorty için fark edilmesi gereken, bireydeki ahlaki gelişimin ve bir bütün olarak insan türündeki ahlaki

²⁵ Rorty, *Philosophy and Social Hope*, 73.

²⁶ Rorty, *Philosophy and Social Hope*, 77.

²⁷ John Dewey, *Human Nature and Conduct*, (United States of America: Parkway Printing Company, 1930), 136.

²⁸ Rorty, *Philosophy And Social Hope*, 77.

ilerlemenin, bu benlikleri oluşturan ilişkilerin çeşitliliğini genişletmek meselesi olduğu ve bunun için insan benlikleri hakkındaki düşüncemizi yeniden oluşturma meselesi olduğudur.²⁹ Kendi ait olduğumuz "biz" in çerçevesini ne kadar genişletirsek, biz kavramı içindekilere karşı yaklaşımımızda, zorunluluk üzerine değil, doğallaştırılmış bir davranış tarzı biçimini alacaktır.

Sonuç

Nihilizm, eğer tanrı yoksa her şeye izin vardır tezi üzerinden modern dönemde geleneksel dinlerin kişi üzerindeki otoritesinin azalmasıyla ahlaki sürecin bir çöküş öyküsüne dönüşeceğini varsayıyordu. Çünkü genel olarak ortaya çıkan soru, ahlakın kutsal kaynağı gizemini kaybederse ya da üzerine şüphe bulutları çökerse, kişinin kendini hangi eylemleri yapmakla zorunlu hissedeceği sorusu idi. Modern dönemde aklın onaylama mercii olarak Tanrının yerine geçmesiyle geleneksel ahlaki kabullerin de birçoğu saf dışı edildi. Nihilizm, aklın tanrının yerine geçmesiyle bu gidişatın durmayacağı yönünde bir bakış açısı sergiledi. Zira aklın kategorileri de bir noktada artık istem, güç ve kişisel memnuniyet kategorilerine dönüşmek üzereydi.³⁰

Aydınlanmayla beraber geliştiği şekliyle felsefe, ahlaka dair kavramları normları, iyi ve kötü tanımlamalarını, antropolojik bir zeminde ve insan doğasının "evrensel" yüklemeleri olarak gördüğü bir düşünce çerçevesinde açıklamaya çalıştı. İnsan doğası ya da rasyonel buyruk kavramları ise bireyciliğin öne çıkması ve romantik kendini yaratma düşüncesinin güç kazanmasıyla ahlak için yeterli temellendirmeyi sağlayamadıklarını gösterdi.

Bununla beraber, ahlaki olguların göreceliğinin doğallığı üzerinden meseleye bakan yaklaşım ise, ahlaki davranışı, sosyal ilişkilerin çeşitliliğinde toplumsallaşan bireyin bu ilişkiler ağında kendine yer edinmesinin doğal sonucu olarak elde edilen bir süreç olarak değerlendiriyordu. Böyle bir yaklaşımda ahlak için rasyonel ya da metafizik bir temel bulma yerine, her şey insanın çevresiyle bir uyum ve başa çıkmasının süreci olarak ele alınıyordu. Heller'in de belirttiği gibi Rorty'nin yazıları, toplumsal ve kamusal meselelerde her katılımcının bütün çerçevenin neyle ilgili olduğunu ve oyunu oynayan her bireyin ahlaki bir dünyanın normlarını bilip kabul etmesi çerçevesinde bir ilişkisellik ve bağlamsallık üzerine odaklanmıştı.³¹ Toplumsallaşma dilsel bir meseleydi ve bir dilin öğrenimi, içine girilen dünyanın ya da oyunun kurallarının öğrenilmesi demektir. Bunun sonucu ise ahlaki davranış bir oyun

²⁹ Rorty, *Philosophy And Social Hope*, 79.

³⁰ Heller, "Modernitedeki Ahlaki Durum", 75-76.

³¹ Heller, "Modernitedeki Ahlaki Durum", 83.

kuralından öte bir şey değildi. Böyle bir yaklaşımda ahlaki yükümlülüğün müeyyidesi, oyunun kurallarına uymamaktan kaynaklı bir cezalandırma ya da bir noktada belki oyun içinden oyun dışına alınma olarak görülecektir.

Rorty pragmatist düşüncesinin bir nokta da nihilizmle, yani ahlaki zorunlulukların temelsizliğinden kaynaklı bir dejenerasyon sürecine hizmet edeceği suçlamasıyla ilişkilendirileceğinin farkındadır. Fakat o, ahlaki sürecin ideali olarak görülen evrensel kardeşlik idealini, insanı yeniden oluşturma süreci olan uyum, düzen ve adaptasyon sürecinin doruk noktası olarak görür.³² Bu anlamda Rorty için gerek ahlaki ilerleme gerekse entelektüel ilerleme iyiye, doğruya veya hakikiye daha yakın olmayı değil, onun deyimiyle "yaratıcı hayal gücündeki ilerlemeyi" ifade eder. O, yaratıcı hayal gücünü kültürel evrimin en uç noktası, insanlığın geleceğini geçmişinden barış ve refah anlamında daha zengin kılmak için sürekli çalışan bir güç olarak değerlendirirken, insanlığın bu ideal için sürekli yeni oyunlar ortaya koyacağını ve bu oyuna katılımın sürekli daha çok olacağına olan inancını ifade eder.³³

Kaynakça / Reference

Dewey, John. *Human Nature and Conduct*. United States of America: Parkway Printing Company, 1930.

Heller, Agnes. "Modernitedeki Ahlaki Durum". çev. Elif Çırakman. *Modernite Versus Postmodernite*, ed. Mehmet Küçük. 73-87. Ankara: Vadi Yay, 1994.

James, William. *Pragmatizm*. çev. Tahir Karakaş. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Nietzsche, Friedrich. *The Gay Science*. ing. çev. Josefine Nauckhoff. ed. Bernard Williams. United Kingdom: Cambridge University Press, 2007.

Rorty, Richard. *Philosophy And Social Hope*. New York: Penguin Books, 1999.

Rorty, Richard. *Felsefe ve Doğanın Aynası*. çev. Funda Günsoy Kaya. İstanbul: Paradigma, 2006.

Rorty, Richard. *Olumsuzluk İroni ve Dayanışma*, çev. Mehmet Küçük ve Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

Rorty, Richard. *Consequences of Pragmatism*. Unites States of America: University of Minnesota Press, 1994.

Rorty, Richard. *Philosophy as Cultural Politics*. United States of America: Cambridge University Press, 2007.

Wittgenstein, Ludwig. *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Deniz Kant. İstanbul: Totem Yayıncılık, 2006.

³² Rorty, *Philosophy And Social Hope*, 81.

³³ Rorty, *Philosophy And Social Hope*, 87.

